Podczas gdy w Polsce dopiero w tym roku podjęto się opracowania narodowej normy opisu materiałów archiwalnych zgodnej ze standardami międzynarodowymi, w Szwajcarii taka norma funkcjonuje już od wielu lat. Prace nad jej opracowaniem szwajcarskiej dyrektywy dla zastosowania ISAD (G) zostały podjęte już w 2005 roku przez grupę roboczą do spraw norm i standaryzacji Arbeitsgruppe Normen und Standard (AGN&S), w ramach działalności Szwajcarskiego Związku Archiwistek i Archiwistów Verband Schweizerischer Archivarinnen und Archivare (dalej: VSA). Zadaniem AGN&S było stworzenie wytycznych, które miały zaadoptować ISAD(G) na gruncie narodowym, uwzględniając specyfikę archiwów szwajcarskich, ich różnorodność, odmienne regulacje prawne, tradycje w zakresie udostępniania zasobu jak również odmienne metodyki archiwalne wynikające z wpływów szkół archiwalnych niemieckiej, francuskiej i włoskiej. Norma adresowana jest do archiwów różnej proweniencji nie tylko państwowej. Dlatego powstawała ona we współpracy z archiwami związkowymi, kantonalnymi, gminnymi, archiwami instytucjonalnym i prywatnymi archiwami gospodarczymi. Prace te zakończone zostały w 2009 roku opublikowaniem przez VSA szwajcarskich wytycznych do zastosowania ISAD (G) Schweizerische Richtlinie für die Umsetzung von ISAD(G) .

Po co potrzebna była Szwajcarom narodowa norma ISAD? We wstępie do wytycznych podawane jest następujące uzasadnienie:

- konieczność uwzględnienia i skonsolidowania różnych tradycji i praktyk szwajcarskich archiwów będących pod wpływem archiwistyk niemieckiej, francuskiej i włoskiej.
- uwzględnienie zróżnicowanych potrzeb i wymagań dla dużych, średnich i małych archiwów
- w przeciwieństwie do normy międzynarodowej mającej charakter ogólny / generalny –G/, norma narodowa uwzględnia i reguluje różnorodne postaci dokumentów (także opisy dokumentacji audiowizualnej, kartograficznej i obiektów trójwymiarowych).
- poprzez zastosowanie przykładów opisu poszczególnych poziomów z archiwów szwajcarskich norma staje się bardziej czytelna i zrozumiała.

Wytyczne nie mają charakteru obligatoryjnego- dokumenty wydawane przez VSA nie są aktami normatywnymi dla archiwów szwajcarskich- wskazują jedynie sposób opisu wielopoziomowego, zgodny z normami międzynarodowymi zaadoptowanymi dla potrzeb narodowych, wypracowanych we współpracy z wieloma środowiskami archiwalnymi. Sam ISAD (G) znajduje się w katalogu obowiązujących w Szwajcarii standardów archiwalnych dla udostępniania zasobu archiwalnego.

Wytyczne bardzo mocno akcentują możliwość ich dostosowania do warunków wewnętrznych tj. kantonalych odrębności, specyficznych unormowań i praktyk oraz złożoności tektoniki zasobu, która jest inna w każdym archiwum. Ta różnorodność archiwistyki szwajcarskiej widoczna jest także w niejednorodnym stosowaniu podstawowej terminologii- np. określenie „zespół archiwalny”, to zarówno Bestand, Fonds, a nawet Akcession. W praktyce też nazewnictwo poszczególnych poziomów opisu archiwalnego w archiwach szwajcarskich jest bardzo zróżnicowane.

Obecnie zasób archiwów szwajcarskich przy całym zróżnicowaniu, publikowany jest w

sposób jednolity na stronach internetowych poprzez tzw. scopeArchiv, który opiera się również na zasadach opisu wielopoziomowego, ułożonego hierarchicznie od poziomu ARCHIWUM do poziomu DOKUMENT. Jego budowę rozpoczęto na początku tego wieku z udziałem archiwów państwowych w Bazylei i Thurgau, a przede wszystkim szwajcarskiego Bundesarchiv.

Zachowując podstawowe założenia i konstrukcję normy generalnej, Richtlinie wprowadza kilka charakterystycznych dla szwajcarskiego modelu pragmatycznych rozwiązań.

Norma obejmuje 26 elementów opisu ujętych w 7 głównych blokach tematycznych opisu dostosowanych do 5 głównych poziomów opisu. Jest to norma pozwalająca na kompleksowy opis archiwalny od poziomu najszerszego „archiwum" po najmniejszą cząstkę określoną jako „dokument". Łączy w sobie także i wykorzystuje inne podstawowe standardy opisu, a wiec ISDIAH i ISAAR (CPF).

Szwajcarski standard obejmuje poza przewidzianymi przez ISAD (G) poziomami:

2. Zespół /Bestand)
3. Seria /Serie
4. Jednostka archiwalna /Dossier
5. Dokument/Dokument

także poziom 1. Archiwum /Archiv. Do opisu dodatkowego poziom Archiv norma wskazuje standard International Standard for Describing Institutiones with Archival Holding (ISDIAH).

Kolejnym autorskim elementem rozwijającym normę generalną ISAD jest wprowadzenie rozbudowanego wariantu opisu poziomu dokument, w zależności od formy fizycznej tego zapisu. Tak wiec dokument opisywany może być jako:

5.1 Bild/ dokument obrazowy (np. fotografie, plakaty i inne obrazy nieruchome)
5.2 Film / film
5.3 Ton/ nagrania
5.4 Pläne/Karten/dokumentacja kartograficzna
5.5 Objekte/ obiekty trójwymiarowe
5.6 Urkunden/ dokumenty pisane

Ponadto same archiwa szwajcarskie o różnej proweniencji – wytyczne kierowane są do każdego rodzaju archiwów- znajdą w tym dokumencie propozycję opisu wielopoziomowego dla jednostek o różnej wielkości- a więc dla archiwów dużych, średnich i małych. Właśnie w zależności od wielkości samych archiwów i struktury zasobu, uzależniona jest struktura poziomów opisu, bo poza 5 podstawowymi poziomami, szwajcarska norma przewiduje różne pośrednie warianty poziomów.

Niezmiennie jednak, poziom opisu dotyczący zespołu, wytyczne uznają za kluczowe i najważniejsze. Norma szwajcarska odnosi się zespołów archiwalnych i sytemu powstawania i tworzenia zespołów archiwalnych na gruncie narodowym. Wytyczne wskazują przy opisie poziomu ZESPÓŁ kilka opcji nazwania zespołów archiwalnych w zależności od przynależności danego zespołu do systemu podziału zespołów, na tworzone według zasady pertynencji, proweniencji a także mieszanych.

W Szwajcarii zespoły tzw. historyczne podlegają zasadzie pertynencji, która jest rozumiana jako podział rzeczowy lub jako podział według form zewnętrznych dokumentacji. Zbiory te określane są jako Pertinenzbestände. Zespoły dotyczące tzw. najnowszej historii Staatliche Bestände (Moderne Bestände, Provenienz-System) są przyjmowane od 1971 r. do archiwum, zgodnie z zasadą proweniencji i określane są jako Provenienzbestände.

Dzięki wspólnej pracy środowiska archiwalnego Szwajcarii skupionego w VSA, powstała jedna z pierwszych na świecie adaptacji standardu ISAD (G). Był ona tworzona wraz z

budowaniem jednolitego sytemu publikacji zasobu archiwalnego opartego o opis wielopoziomowy scopeArchiv, który funkcjonuje również w pozostałych krajach strefy niemieckojęzycznej. Być może w kraju o tak zróżnicowanych wpływach i metodyce archiwalnej, narodowa norma międzynarodowego standardu pozwoli na w miarę jednolite sporządzanie opisów archiwalnych, przy jednoczesnym zachowaniu różnic, odmienności i unikatowości systemu archiwalnego Szwajcarii, który również sam w sobie stanowi wartość. Opublikowane wytyczne godzą ze sobą unifikację postępującą we współczesnym świecie, z tym, co wynika z sprawdzonych tradycji i praktyk odmiennych w zróżnicowanej pod tym względem Szwajcarii.

Na podstawie: S chweizerische Richtlinie für die Umsetzung von ISAD(G) .
Jolanta Leśniewska
AP Płock O/Kutno